

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب اول

خروج جدید از
دستورالعمل
ذوق اخراجیهاست

زیر نظر استاد محمد تقی فیاض بخش

سرشناسه:	امیری، مهدی، ۱۳۶۹-
عنوان و نام پدیدآور:	مراقبات اخلاق توحیدی/ زیر نظر محمدتقی فیاض بخش؛ به کوشش هیئت علمی مؤسسه فرهنگی هنری جلوه نور علوی علیه السلام؛ پژوهش و تدوین مهدی امیری، مهدی رضایی.
مشخصات نشر:	تهران: فیض فرزانه، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری:	ج ۲؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک:	۶-۲۵-۵۷۹۶-۶۲۲-۹۷۸: دوره؛
	۳-۲۶-۵۷۹۶-۶۲۲-۹۷۸؛ ج ۱: ۸۰۰۰۰۰ ریال؛
	۰-۲۷-۵۷۹۶-۶۲۲-۹۷۸؛ ج ۲: ۱۱۰۰۰۰۰ ریال؛
وضعیت فهرست نویسی:	فیفا
مندرجات:	ج ۱. دوام طهارت. ج ۲. انس با قرآن.
موضوع:	طهارت
	Taharat*
موضوع:	قرآن -- تلاوت
	Qur'an -- Reading
شناسه افزوده:	رضایی، مهدی، ۱۳۷۱-
شناسه افزوده:	Rezai, Mahdi
شناسه افزوده:	فیاض بخش، محمدتقی، ۱۳۴۲ -
شناسه افزوده:	مؤسسه فرهنگی هنری جلوه نور علوی
رده بندی کنگره:	BP۱۸۵/۲
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۲۵۲
شماره کتابشناسی ملی:	۹۱۷۲۳۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی:	فیفا

دستورات اخلاق توحیدی

جلد اول: دوام طهارت

زیر نظر: استاد محمدتقی فیاض بخش

پژوهش و تدوین: مهدی امیری - مهدی رضایی

ناشر: فیض فرزانه

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۷۹۶-۲۶-۳

شابک دوره: ۹۷۸-۶۲۲-۵۷۹۶-۲۵-۶

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۳۷۹۷۴۷۵۰

برای اطلاع از دیگر محصولات مؤسسه، عدد ۱۰ را به سامانه

۰۲۱۳۳۹۸۷۹۹۰ پیامک کنید.

جلوه نور علوی

مؤسسه فرهنگی هنری جلوه نور علوی

تلفن: ۰۲۱-۳۳۹۸۷۹۹۰

سایت: www.jelveh.org

کلیه حقوق مادی و معنوی

این اثر متعلق به مؤسسه

جلوه نور علوی ع است.

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار
۱۰	مقدمه
۱۱	مراتب طهارت
۱۳	مداومت بر طهارت
۱۴	اثر طهارت
۱۵	گزارش محتوا
۱۶	روز اول تا روز ششم: چرایی طهارت
۳۴	روز هفتم تا روز چهاردهم: جایگاه طهارت
۵۲	روز پانزدهم تا روز بیستم: آثار طهارت
۶۵	روز بیست و یکم تا روز سی و یکم: مراتب طهارت
۹۱	روز سی و دوم تا روز چهلیم: دوام طهارت
۱۰۹	فهرست منابع

پیشگفتار

مراقبه در فرهنگ سلوکی یعنی شخص دائماً نسبت به خود ترقب داشته باشد و کشیک نفس را بکشد.^۱ او در هیچ حالی نفس خویش را رها نمی‌گذارد و آن را لحظه به لحظه تحت کنترل خود قرار می‌دهد. این است تفاوت انسان سالک با سایر مردم! به بیان علامه طباطبایی رحمته الله علیه، چنین مراقبه‌ای عامل رشد و ترقی است تا همان‌گونه که رب دائماً ناظر و مراقب عبد است، عبد نیز نظاره‌گر رب خود باشد و لحظه‌ای او را فراموش نکند.^۲

محور اصلی مراقبه، رعایت ادب در محضر و بارگاه ربوبی است تا مبادا شخص با بی‌ادبی و بی‌مبالاتی، حریم محبوب را بشکند. انسان باید دائماً ملتزم به آداب حضور در آستان ربوبی باشد.

پس از اینکه انسان از خواب غفلت بیدار شد و مسیر کمال و سعادت‌مندی را یافت، وارد مراتب «مراقبه» و به تبع آن، «محاسبه» می‌شود که اولین مرتبه آن، «مراقبه بر حلال و حرام الهی» است. در مکتب تربیتی علامه طباطبایی رحمته الله علیه با استمداد از کتاب و

۱. «مراقبت، کشیک نفس راکشیدن و پاسبان حرم دل بودن است»؛ أنه الحق، ص ۱۶۳.

۲. «و تترقی مراقبه حتی صار یعبد الله كأنه یراه و أن ربه یراه»؛ المیزان، ج ۱، ص ۳۷۴.

سنت و سیره علمای اخلاق، وقتی شخص به این مرتبه می‌رسید، چند دستور به او داده می‌شد. این دستورات جنبه عمومی دارد ولی التزام به آن دائمی بوده و تا آخرین مراتب سلوک ادامه خواهد یافت؛ بنابراین سالک باید همواره به این دستورات اهتمام ویژه داشته باشد و ناگزیر از انجام و ملکه‌کردن آن تا رسیدن به نتایج و آثار هریک از آنهاست. به بیان دیگر، هر انسانی که بخواهد قدم در این راه گذارد، ابتدائاً باید با این دستورات انس بگیرد تا بتواند به مراحل بالاتر مراقبه نائل آید.

با توجه به استقبال از مجموعه «مراقبات اخلاق توحیدی» و ضرورت بهره‌مندی بیشتر از محتوای اربعینی برای ملکه‌شدن ملکات اخلاقی، تدوین مجموعه‌ای با محوریت دستورات عمومی مکتب تربیتی مرحوم علامه رحمته‌الله کاملاً ضروری به نظر می‌رسد؛ تا چراغ راهی برای انس بیشتر با محتوای مرتبط با این زمینه باشد. از این رو، هیئت علمی مؤسسه جلوه نور علوی در تکمله مجموعه «مراقبات اخلاق توحیدی»، شروع به تدوین مجموعه «دستورات اخلاق توحیدی» نمود تا دستورات عمومی مکتب را در حد میسور تبیین نماید.

این مجموعه شامل چهار دستور است:

- دوام طهارت
- انس با قرآن
- نماز اول وقت
- نماز شب

هر کدام از این دستورات در قالب محتوای اربعینی (شامل آیه، روایت، کلام بزرگان، شعر، داستان و دعا) در یک جلد تدوین شده است و نوشتار حاضر، متضمن بیان دستور اول می‌باشد. امیدواریم این وجیزه مورد قبول درگاه حق متعال قرار گرفته و

پیشگفتار ۹

مرضی رضای حجت او، حضرت صاحب الزمان عَلَيْهِ السَّلَامُ قرار گیرد. همچنین از خداوند منان خواستاریم ما را در ادامه این راه و تکمیل این مجموعه یاری فرماید.

مؤسسه جلوه نور علوی

مقدمه

«فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ»^۱

«در آن (مسجد) مردانی هستند که خواهان پاکی اند و خداوند پاکی خواهان را دوست دارد.»

بنده حضرت حق در همه حال و در همه جا پیوسته در بند مولاست تا حریم کوی یار را نقض نکند. او در همه آموزش متوجه است که اوامر مولا را اتیان کرده و از نواهی او اجتناب کند و در یک کلام، ادب محضر ربوبی را رعایت نماید. دائم همه جا با همه کس در همه کار

می‌دار نهفته چشم دل جانب یار^۲ ابتدایی‌ترین ادب، رعایت پاکی و طهارت و آداب آن در محضر مولاست. به تعبیری، اولین گام و دستور رعایت ادب محضر ربوبی بعد از توبه، رعایت طهارت ظاهری است. طهارت بسیار مورد تأکید شرع مقدس است و در حقیقت، شرط

۱. التوبة، ۱۰۸.

۲. دیوان ابوسعید ابوالخیر، رباعی ۳۲۲.

صحت همه نمازها، اخذ طهارت و پاکی از نجاسات است و نبودش موجب بطلان و بی‌اثری عمل خواهد بود: «لا صَلَاةَ إِلَّا بِطَهْوَرٍ»^۱.
 به تعبیر قرآن کریم، طهارت ظاهری به دو شکل طهارت مائیه (وضو و غسل) و تریبیه (تیمم) می‌باشد: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ... فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ»^۲؛ با توجه به آیه شریفه، این نکته مورد توجه است که خداوند متعال فلسفه جعل تیمم را نه برای حرج و سختی امت بلکه برای پاکی و طهارت انسان‌ها و نیل به مقام شاکرین بیان می‌فرماید؛ حال آنکه در ظاهر، تیمم با خاک نباید پاک‌کننده‌تر از پاکی و طهارت با آب باشد. این نکته حاکی از باطن داشتن احکام ظاهری و مراتب باطنی طهارت است. پس طهارت متوقف در پاکی ظاهر نیست و مراتب باطنی انسان نیز دارای طهارت خاص خود هستند.

مراتب طهارت

مراتب طهارت را به طور خلاصه می‌توان چنین بیان نمود:

- طهارت از نجاسات ظاهری؛
- طهارت از گناهان؛
- طهارت از آثار گناهان و اخلاق ذمیمه؛

۱. المحاسن، ج ۱، ص ۷۸.

۲. «ای اهل ایمان! هنگامی که به نماز برخیزید، صورت و دست‌هایتان را تا آرنج بشویید و بخشی از سر و روی باهایتان را تا برآمدگی پشت پا مسح کنید و اگر جُنُب بودید، غسل کنید؛ و اگر بیمار هستید... و آبی نیافتید، به خاکی پاک تیمم کنید؛ و با آن خاک بخشی از صورت و دست‌هایتان را مسح نمایید؛ خدا نمی‌خواهد بر شما مشقت قرار دهد؛ بلکه می‌خواهد شما را پاک کند و نعمتش را بر شما تمام نماید تا سپاس‌گزارید»؛ المائدة، ۶.

• طهارت نسبت به توجه به اغیار.

امام خمینی رحمته الله علیه در این خصوص می‌فرماید: «بر سالک الی الله لازم است که در اول امر رفع موانع و قذارات کند تا اتّصاف به طهارت و حصول طهور که از عالم نور است برای او میسر شود؛ و تا تطهیر جمیع قذارات ظاهریّه و باطنیّه و علنیّه و سرّیّه نشود، سالک را حظّی از محضّر و حضور نخواهد بود»^۱.

به تعبیر لطیف جناب شبستری رحمته الله علیه:

موانع تا نگردانی ز خود دور
درون خانه دل نایدت نور
موانع چون در این عالم چهار است
طهارت کردن از وی هم چهار است
نخستین پاکی از احداث و انجاس
دوم از معصیت و ز شرّ وسواس
سیم پاکی ز اخلاق ذمیمه است
که با وی آدمی همچون بهیمه است
چهارم پاکی سرّ است از غیر
که اینجا منتهی می‌گرددش سیر
هر آن کو کرد حاصل این طهارات
شود بی‌شک سزاوار مناجات^۲
در حقیقت، انسان باید در این مراتب سیر کند و گام به گام
پیش رود تا به سرمنزل مقصود که همان تمکن در مرتبهٔ اعلای
معرفت به توحید است، برسد؛ به این بیان که دوام طهارت
ظاهری پله‌ای است برای رسیدن به مراتب عالی طهارت؛ یعنی
رسیدن از ظاهر طهارت به باطن و حقیقت آن.
دلیل اینکه طهارت در نصوص دینی مورد اهتمام زیاد قرار
گرفته، این است که انسان طاهر به حیات حقیقی دست می‌یابد:

۱. آداب الصلاة، ص ۵۶.

۲. گلشن راز، ص ۴۷.

﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾^۱؛ و علاوه بر پاکی از قذارات و نجاسات ظاهری، از ارجاس و انجاس باطنی نیز پاک می‌شود و به تعبیری، به حیات طیبه می‌رسد:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً﴾^۲.

مداومت بر طهارت

نکته مهم این است که رسیدن به باطن و مراتب عالی طهارت حقیقی، متوقف بر استمرار و مراقبت بر طهارت ظاهری است؛ بدین جهت علمای اخلاق دستور به دوام طهارت می‌دادند؛ به این معنا که سالک نباید لحظه‌ای بی‌طهارت بماند و هرطور که شده، یکی از طهارات را برای خود ایجاد نماید. اگر دسترسی به آب داشت، وضو بگیرد و در مواردی که امکان دسترسی به طهارت مائیه نبود، از طهارت ترابیه بهره‌گیرد و با خاک تیمم نماید؛ زیرا یکی از امور مورد سؤال در قیامت، طهارت است: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: **أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ طَهْرُهُ**»^۳.

بی‌جهت نیست که مرحوم آیت‌الله سیدعلی آقای قاضی طباطبایی رحمته‌الله علیه گفته است: بیست سال تمام است که وضو دارم و بی‌وضو نبوده‌ام **إِلَّا حِينَ تَجَدِيدِ وَضُوِّ وَنُحُوَابِيْدِمِ مَغْرَبًا طَهَارَتًا**^۴. در همین راستا، اهل بیت علیهم‌السلام توصیه فرموده‌اند که انسان با طهارت به بستر برود و اگر احیاناً در طول شب از خواب بیدار شد، طهارتش را تجدید نماید؛ بدین صورت که از همان گرد و غباری که روی ملحفه‌اش وجود دارد، استفاده نموده و تیمم کند؛ سپس

۱. «و هر چیز زنده‌ای را از آب آفریدیم»؛ الأنبياء، ۳۰.

۲. «از مرد و زن، هر کس کار شایسته انجام دهد در حالی که مؤمن باشد، مسلماً او را به زندگی پاک و پاکیزه‌ای زنده می‌داریم»؛ النحل، ۹۷.

۳. میزان الحکمة، ج ۶، ص ۴۹۶.

۴. عطش، ص ۳۸.

به خواب رود.^۱ همچنین اگر دچار حدث اکبر (جنابت) گردید، در صورت امکان سریعاً غسل کند؛ اگر شرایط برایش فراهم نبود، وضو بگیرد و بدون طهارت نماند تا اینکه غسل نماید.^۲

این ملاک در زیارات اعتاب مقدسه نیز حاکم است. بدین بیان که وقتی انسان به مشاهد مشرفه می‌رود، مستحب است غسل زیارت کند؛ ولی اگر این امکان برایش فراهم نبود، تیمم بدل از غسل نماید و سپس به بارگاه مقدس حضرات معصومین علیهم‌السلام وارد شود تا بهره‌مندی او چندین برابر گردد.

این اهتمام به کسب طهارت برای ورود به مشاهد مشرفه و یا غسل‌های مستحبی وارد شده در برخی از ایام سال، نشان از اهمیت و جایگاه نزهت بیشتر انسان دارد و این نزهت، عاملی برای کسب فیوضات خاص الهی است.

اثر طهارت

طهارت دارای آثار بسیاری است که در این مقال نمی‌گنجد اما می‌توان مهمترین اثر آن را توبه از گناهان و زدودن زشتی‌ها برشمرد. به تعبیر روایت، وضو همان حسنه‌ای است که عامل از بین رفتن سیئات است.

«عَنْ أَبِي عُمَانَ قَالَ: كُنْتُ مَعَ سَلْمَانَ تَحْتِ سَجْرَةٍ فَأَخَذَ عُصْنًا يَأْبَسُ

۱. «قَالَ الْإِمَامُ الصَّادِقُ عليه السلام: مَنْ تَطَهَّرَ ثُمَّ أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ بَاتَ وَفِرَاشُهُ كَمَسْجِدِهِ فَإِنْ ذَكَرَ أَنَّهُ لَيْسَ عَلَى وَضُوءٍ فَلْيَتَيَمَّمْ مِنْ دِئَارِهِ وَكَأَنَّ مَا كَانَ لَمْ يَزَلْ فِي صَلَاةٍ مَا ذَكَرَ اللَّهُ تعالى»؛ «امام صادق عليه السلام می‌فرماید: هرکس طهارت بگیرد و سپس به بستر رود، در آن شب بستر او چون مسجدش باشد؛ اگر متوجه شد که وضویش باطل شده، با لباس پشمی‌اش تیمم کند و همان‌طور بماند؛ در این صورت پیوسته در نماز است بدون اینکه ذکر خدا را بگوید»؛ من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۴۶۹.

۲. «عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ الْحَلْبِيِّ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنِ الرَّجُلِ أَيْتَبَعِي لَهُ أَنْ يَنَامَ وَهُوَ جُنُبٌ؟ فَقَالَ: يُكْرَهُ ذَلِكَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ»؛ «عبیدالله حلبی از امام صادق عليه السلام پرسید: آیا سزاوار است انسان در حال جنابت بخوابد؟ حضرت فرمود: این کار کراهت دارد مگر اینکه وضو بگیرد و با وضو بخوابد»؛ وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۲۲۷.

مِنْهَا فَهَرَّهٗ حَتَّى تَحَاتَّتْ وَرُقُهُ؛ ثُمَّ قَالَ: أَلَا تَسْأَلُنِي لِمَ أَفْعَلُ هَذَا؟ قُلْتُ: وَلِمَ تَفْعَلُهُ؟ قَالَ: هَكَذَا فَعَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ تَحْتِ شَجَرَةٍ فَأَخَذَ مِنْهُ غُضُنًا يَابِسًا فَهَرَّهٗ حَتَّى تَحَاتَّتْ وَرُقُهُ؛ ثُمَّ قَالَ: أَلَا تَسْأَلُنِي يَا سَلْمَانَ لِمَ أَفْعَلُ هَذَا؟ قُلْتُ: وَلِمَ فَعَلْتَهُ؟ قَالَ: إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ صَلَّى الصَّلَاةَ الْحَمْسَ تَحَاتَّتْ خَطَايَاهُ كَمَا تَحَاتَّتْ هَذِهِ الْوَرُوقُ ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُدْهَبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾^۲ شخصی نقل می‌کند که با سلمان رضی الله عنه زیر درختی نشسته بودیم. شاخه خشکی را برگرفت و برگ‌های آن را تکاند و گفت: به نظرت چرا این کار را انجام دادم؟ پرسیدم: دلیل این کار چه بود؟ پاسخ داد: روزی با رسول خدا صلی الله علیه و آله زیر درختی نشسته بودیم که ایشان نیز همین کار مرا انجام داد. وقتی من علت این کار را پرسیدم، فرمود: همانا وقتی مسلمان وضوی نیکو می‌گیرد و سپس نمازهای پنج‌گانه یومیه را می‌خواند، گناهانش مانند ریزش برگ‌های درخت فرو می‌ریزد. سپس حضرت این آیه را تلاوت فرمود: و نماز را در دو طرف روز و ساعات نخستین شب بخوان! که یقیناً نیکی‌ها، بدی‌ها را از بین می‌برد.

گزارش محتوا

این مجلد شامل یک اربعین درباره «دوام طهارت» است که محتوای آن با این محورها سامان یافته است:

- چرایی طهارت: شش‌روز؛
- جایگاه طهارت: هشت‌روز؛
- آثار طهارت: شش‌روز؛
- مراتب طهارت: یازده‌روز؛
- دوام طهارت: نه‌روز.

۱. هود، ۱۱۴.

۲. بحار الأنوار، ج ۷۹، ص ۳۱۹.

روز اول: چربی طهارت

پاکی باطن، هدف از طهارت

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

«ای مؤمنان! هنگامی که برای نماز برمی خیزید، صورت و دست‌هایتان را تا آرنج بشویید و بخشی از سر و روی پاهایتان را تا برآمدگی پشت آنها مسح کنید! و اگر جُنُب باشید، به غسل روی آورید و چنانچه بیمار هستید یا در سفر به سر می‌برید یا یکی از شما از قضای حاجت آمده بود یا با زنان آمیزش جنسی داشتید و آبی نیافتید، به خاکی پاک تیمم کنید! به این کیفیت که بخشی از صورت و دست‌هایتان را به آن مسح کنید؛ خداوند نمی‌خواهد شما را در هیچ مضیقه و فشاری قرار دهد؛ بلکه می‌خواهد شما را پاک کند و نعمتش را بر شما تمام کند تا سپاسگزار باشید.»

سخن علامه طباطبایی رحمته الله علیه

از ظاهر آیه ششم سوره مائده بر می‌آید که مراد از احکام جعل شده، تطهیر شما و اتمام نعمت بر شماست؛ نعمتی که همان ملاک احکام است، نه اینکه مراد، دشوارکردن زندگی بر شما باشد. به همین جهت، هر جا که دیدیم وضو و غسل بر شما حرجی و دشوار است (مثلاً آب نیست و پیدا کردن آب برایتان سخت است و یا آب هست ولی استعمال آن دشوار است)، تکلیف وضو و غسل را برداشته، به جای آن، تیمم را که در وسع شماست، بر شما واجب

می‌سازیم؛ ولی حکم طهارت - که غرض اصلی ماست - را به کلی از بین نمی‌بریم. این خود دلیل بر این است که ما طهارت شما و کامل کردن نعمت خود بر شما را می‌خواهیم تا شاید شما شکر بگذارید: ﴿وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾؛ معنای آیه چنین می‌شود: خدای تعالی نمی‌خواهد بدون جهت بار شما را سنگین کند، بلکه می‌خواهد با جعل طهارت‌های سه‌گانه دو کار کرده باشد: اول اینکه برای شما پاکیزگی را - که خاصیت خصوص این سه دستور است - حاصل کرده باشد؛ دوم اینکه نعمت عمومی‌اش را - که همان نعمت دین است - با تشریح این سه حکم متمیم کرده باشد؛ شاید شما خدا را بر نعمتش شکر کنید و او شما را برای خودش خالص بسازد.^۱

عبادت را اساس راه دین دان!

عبادت بود مقصودش، یقین دان!

به کارت هرچه آمد ظاهر شرع

بیاموز از فقیهی اصل تا فرع

وضو و غسل و ارکان طهارت

تمامت فهم کن اندر عبادت^۲

پاک‌شدن از گناه شجره منیه

جماعتی از یهود نزد پیامبر خدا ﷺ آمده و سؤالاتی کردند. یکی از سؤالات این بود: چرا در وضو باید این چهار عضو را شست، در حالی که این اعضا پاکیزه‌ترین عضوهاست؟ پیامبر ﷺ فرمود: هنگامی که شیطان، آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ را وسوسه کرد، حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ نزدیک آن

۱. ترجمه تفسیر المیزان، ج ۵، ص ۳۷۴-۳۷۶.

۲. مفتاح‌الاراده، ص ۶۰۱.

درخت رفته و به آن درخت نگریست؛ پس آبرویش رفت؛ سپس برخاست و به سوی آن درخت رفت و این نخستین گامی بود که به راه خطا برداشته شد؛ پس با دست از میوه آن چید و خورد و زیورها و جامگان زرین که بر تن داشت، از بدنش پرید و آدم عَلَيْهِ السَّلَام دست خود را بر فرق سرش نهاد و گریست. هنگامی که خداوند سُبْحَانَكَ توبه او را پذیرفت، بر او و ذریه اش پاک ساختن این اعضای چهارگانه را واجب گردانید. پس خداوند به خاطر آنکه به آن درخت نگاه کرد، او را امر به شستن صورت فرمود و چون با دست‌ها میوه را چیده بود، وی را به شستن دو دست تا آرنج‌ها امر فرمود؛ و چون دست خود را بر مغز سر نهاده بود، او را امر به مسح سرش کرد و به خاطر آنکه با دو پایش به راه خطا گام برداشته بود، او را به مسح دو پایش امر فرمود.^۱

«بِسْمِ اللَّهِ الْمَحْمُودِ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْمَاءَ طَهُورًا وَلَمْ يَجْعَلْهُ نَجَسًا.»^۲
 «به نام خدا! ستایش مخصوص خدایی است که آب را مایه پاکیزگی قرار داد و آن را آلوده قرار نداد!»^۳

۱. برگرفته از: من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۵۵.

۲. ثواب الأعمال، ص ۱۶ (دعای هنگام شستن دستها در وضو)؛ امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام فرمود: روزی امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام با محمّد بن حنفیه نشستند که حضرت فرمود: ای محمّد! ظرف آبی برای من بیاور تا برای نماز وضو بگیرم. محمّد ظرف آبی آورد و امام عَلَيْهِ السَّلَام با دست راست آب را بر کف دست چپ ریخت و فرمود:.....

۳. این روایت مفصل است و بخش‌های آن در روزهای بعدی آمده است.

روز دوم: چرایی طهارت

پاکی بخشی آب

﴿إِذْ يُغَشِّيكُمُ التُّعَاسُ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ﴾^۱

«به یاد آرید] هنگامی که خداوند برای اینکه آرامش یابید، خواب سبکی را بر شما چیره کرد؛ و آبی از آسمان برایتان فرستاد تا شما را به وسیله آن پاک کند و وسوسه شیطان را از شما برطرف و دل هایتان را به آن نیرو بخشد و گام هایتان را از برکت آن استوار سازد.»

شراکت شیطان

«قال أبو عبد الله عليه السلام: إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ وَلَمْ يُسِّرْ كَانَ لِلشَّيْطَانِ فِي وُضُوئِهِ وَصَلَاتِهِ شِرْكٌ وَإِنْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ أَوْ لَبَسَ وَكُلَّ شَيْءٍ صَنَعَهُ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُسَمِّيَ عَلَيْهِ فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ كَانَ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ شِرْكٌ.»^۲

«امام صادق عليه السلام می فرماید: هرگاه یکی از شما وضو بگیرد و نام خدا را نبرد، شیطان در وضوی او شریک می شود؛ هنگام خوردن یا آشامیدن یا پوشیدن و هر کاری که انجام می دهد، باید نام خدا را ببرد؛ زیرا اگر چنین نکند، شیطان با او شریک می شود.»

سخن آیت الله سعادت رحمته الله عليه پرور

منظور از اینکه شیطان در نماز و وضو با انسان شراکت می کند، این است که «أَنَّ الْوُضُوءَ عَلَى الْوُضُوءِ نُورٌ عَلَى نُورٍ»^۳؛ اسم خدا به وضو نور می دهد و آن نور در نماز هم برای صاحبش اثر می گذارد؛ و چون اسم خدا برده نشود، آن نور در وضو و نماز برای صاحبش نیست؛ زیرا اگر وضو که مقدمه نماز و طهارت نمازی است، آن نور

۱. الأنفال، ۱۱.

۲. وسائل الشیعة، ج ۷، ص ۱۷۰.

۳. میزان الحکمة، ج ۱۳، ص ۲۳۳.

را نداشته باشد، در نماز هم اثر می‌گذارد. تمام سعی شیطان این است که تا حد امکان مؤمنین را از سعادت محروم کند و چنین قسم خورده است: «وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ»؛ «کأنّ همین مقدار که جلوی نفع بیشتر مؤمنین را می‌گیرد، انتفاعی برده و گویا از انتفاع بردن آن لعین، تعبیر به شرک شده است».^۲

برای موی خوش خلق شده مشک ناب
کشتی کشتی عبیر دریا دریا گلاب
میان خلق جهان بشر بود انتخاب
صبح سعادت دمید گذشت هنگام خواب
وضو بساز و بیا حضور پروردگار^۳

شهادت هنگام وضو

مادر شهید سید هبة الله شاه رکنی موسوی درباره فرزندش می‌گوید: او همیشه نمازش را اول وقت می‌خواند، بیشتر اوقات لباس هایش را خودش می‌شست و کارهای شخصی‌اش را خودش انجام می‌داد. یک‌روز که مشغول دوختن کفش پاره‌اش بود، گفتم: عزیزم! مگر ما نمی‌توانیم برایت کفش بخریم که نشسته‌ای و آن را وصله می‌زنی؟ با لحنی مهربان گفت: مادر! جد تو هم همین کار را می‌کرد؛ اینکه ناراحتی ندارد. همزمانش می‌گفتند: مشغول وضو گرفتن بود که گلوله توپ در کنارش منفجر شد و به شهادت رسید.^۴

۱. الاعراف، ۱۷.

۲. ثمرات حیات، ج ۳، ص ۲۴۵.

۳. دیوان سوخته، ص ۸۷.

۴. پیک افتخار ۲۰ (مادر خورشید)، ص ۲۱.

«اللَّهُمَّ لَقِّنِي حُجَّتِي يَوْمَ الْقَاكِ وَأَطْلِقْ لِسَانِي بِذِكْرِكَ.»^۱

«خدایا! در روزی که تو را ملاقات می‌کنم، حجت‌م را به من تلقین کن و
زبانم را به ذکر تو روان فرما!»

۱. ثواب الأعمال، ص ۱۶ (دعای پس از مضمضه).